Impact Factor-8.632 (SJIF) ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

December - 2023

ISSUE No - (CDLV) 455-B

Contemporary Indian Women:Challenge & Dreams

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editors
Dr.B.Sagarika
Assistant Professor
Department of Education & Training.
MANUU Hyderabad, Telangana,

Editor
Dr.Sulakshana Vasantrao Chavan
Assistant Professor
Commerce and
ManagementVPIMSR
Sangli,Maharashtra

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : *www.aadharsocial.com*

Aadhar Publications

Impact Factor-8.632 (SJIF) ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

December - 2023

ISSUE No - (CDLV) 455-B

Contemporary Indian Women:Challenge & Dreams

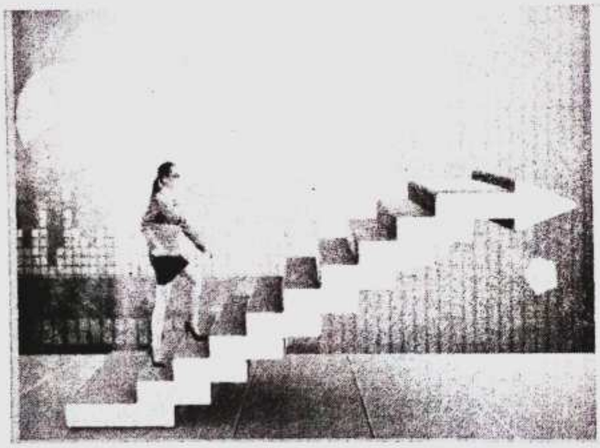

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editors
Dr.B.Sagarika
Assistant Professor
Department of Education & Training.
MANUU Hyderabad, Telangana,

Editor
Dr SulakshanaVasantrao Chavan.
Commerce and Management
V.P.Institute of Management
& Research Sangli Maharashtra

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

Aadhar International Publication Amravati.(M.S.) INDIA

For Details Visit To : *www.aadharsocial.com*

Impact Factor – 8.632, ISSN – 2278-9308

B.Aadhar

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

December-2023

ISSUE No - (CDLV) 455 -B

Contemporary Indian Women:Challenge & Dreams

Prof. Virag.S.Gawande
Chief Editor
Director
Aadhar Social Research &, Development
Training Institute, Amravati.

Editor
Dr.B.Sagarika
Assistant Professor
Department of Education & Training. MANUU Hyderabad, Telangana,

Editor
Dr Sulakshana
Vasantrao Chavan.
Commerce and Management
V.P.Institute of Management & Research Sangli Maharashtra

Aadhar International Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com
© All rights reserved with the authors & publisher

B.Aadhar' Peer-Reviewed & Refereed Indexed Multidisciplinary International Research Journal
Impact Factor -(SJIF) –8.632, Issue NO, CDLV) 455-B
ISSN : 2278-9308
December 2023

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	Breaking Barriers: Pioneering Paths to Gender Equality and Women's Empowerment	**Dr. Shyam B. Choudhury**	1
2	Role Of Computer Vision In Agriculture	**Prof. I. A. Attar**	5
3	Role Of Women In Librarianship	**Varsha M Meshram**	6
4	Role of Women Peoples representatives in Panchayat Raj Institutions to implement Good Governance: A Comparative Study Between Bolpur Sriniketan Block and Illambazar Block in Birbhum District of West Bengal	**Prasanta Adhikary**	10
5	Problems Of Women Entreprenuers In India	**Ms. Manpreet Kaur**	15
6	Managing a job and a family: The influence of working women's employment choices on the motherhood penalty	**Dr.Tayaba Khatoon**	19
7	Roles and Challenges of Youth Participation in Local Community Development in Bodoland Territorial Region (BTR) and Gender Discrimination: A Case Study	**Lahit Chandra Machahary**	24
8	A Forgotten Legacy: Palace of Arki	**Bhardwaj, Dr.Anjana**	29
9	Political Participation of Muslim Women in Mira Bhayander Region in the Post-Riot Era (1993-2023)	**Saniya Ansari**	33
10	स्त्री पुरुष समानता	प्रा.सौ. वीना भालचंद्र कुलकर्णी	41
11	भारतातील 'महिला सुरक्षा'	डॉ. प्रगती विजयराव बच्चुवार ,डॉ. सौ. प्रगती संदीप अडगुरवार	44
12	महिला व कौटूंबिक हिंसाचार एक समाजशास्त्रीय अभ्यास	प्रा. लक्ष्मण बापुराव नैताम	47
13	महिला संरक्षणासाठीचे कायदे	प्रा .प्रियंका राजेंद्र आठे	51
14	संगीत तथा दर्शन का संबंध	डॉ. कावेरी त्रिपाठी	56
15	स्वातंत्र्योत्तर साहित्य में नारी लेखिकाओं का योगदान	डॉ. मंजू भट्ट , प्रज्ञा शर्मा	62
16	सरोगेट माताओं के अधिकार सामाजिक, नैतिक और कानूनी मुद्दे	डॉ.निकिता नागोरी	68
17	मध्यप्रदेश एवं सुमंगलम विकास	डॉ. भावना उज्जालिया	73
18	भारत में आधुनिक शिक्षा का विकास तथा शिक्षा प्रशासन	डॉ.सत्यनारायण मीना	77
19	ललित कलाओंमें संगीत और साहित्य(काव्य)का अंतःसंबंध	**Dr.Vinod Kumar**	84
20	महिला सशक्तिकरण में सरकार की भूमिका	डॉ. निखत खान	89

B.Aadhar' Peer-Reviewed & Refereed Indexed Multidisciplinary International Research Journal
Impact Factor -(SJIF) –8.632, Issue NO, CDLV) 455-B
ISSN : 2278-9308 December 2023

महिला संरक्षणासाठीचे कायदे.

प्रा .प्रियंका राजेंद्र आठे
डॉ .अण्णासाहेब जी .डी .बेंडाळे महिला महाविद्यालया ,जळगाव.समाजशास्त्र विभाग.
Mob No.७५१७९१०५५९, athepriyanka@gmai.com

प्रस्तावना :-

भारत हा एक समृद्ध संस्कृती आणि परंपरांसाठी ओळखला जाणारा देश आहे. भारतीय समाजात स्त्रीयांवर होणाऱ्या अन्यायाच्या घटना दिवसेंदिवस वाढतच आहेत. सामाजिक विषमता ही जात, धर्म आणि लिंग या तीन घटकांवर आधारित आहे. पुरुषप्रधान संस्कृतीत स्त्रियांना नेहमीच दुय्यम स्थान मिळत आले आहे. स्त्री ही केवळ उपभोगाची वस्तू आहे अशी पारंपारिक, प्रतिगामी मानसिकता आहे. स्त्रियांना शिक्षण, सत्ता, संपत्तीचे सारे अधिकार नाकारण्यात आले होते. धार्मिक कायद्यांचा आधार घेवून स्त्रियांवर अधिकाधिक बंधने लादली गेली. सतीप्रथा, हुंडाप्रथा, बालविवाह यासारख्या अनेक अन्यायकारक चालीरीतिनी लाखो स्त्रियांचे अवघे आयुष्यच करपून टाकले. भारतात ब्रिटीशांचे आगमन होईपर्यंत या निर्दयी प्रथा चालूच होत्या.

ब्रिटीशकाळात जोतीबा फुले आणि सावित्रीमाई या समाजसुधारकांची भूमिका मग ते स्त्रियांसाठी शिक्षण असो वा स्त्री पुरुष समानता तत्वाचा पुरस्कार ह्यास पुढे जाऊन संवैधानिक अधिष्ठान देण्याचा प्रयत्न डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी घटना बनविताना आणि त्या नंतर हिंदु कोड बिल ह्या माध्यमातून केला गेला.गेल्या अनेक वर्षात स्त्रियांवर होणाऱ्या शारीरिक आणि मानसिक अत्याचाराचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढतच चालले आहे. शारीरिक शोषण, घरगुती हिंसाचार, लैंगिक छळ आणि महिलांवरील स्त्री भ्रूणहत्या, खुनासारख्या घटना समाज रोज उघड्या डोळ्यांनी बघत आहे. त्यामुळे महिलांना त्यांच्या अधिकारांची जाणिव व कायदेविषय संरक्षणाची माहिती होते अगत्याचे झाले आहे. या दृष्टीने घटनेतील विविध कायदे व अधिकारांवर प्रकाश टाकण्याचा हा अल्पसा प्रयत्न.

महिला हिंसाचार आणि अत्याचावर अंकूश बसावा या उद्देशाने महिलांच्या विशेष सुरक्षेसाठी अनेक प्रकारचे कायदे तयार करून ते देशात लागू करण्यात आले आहेत. भारतामधील महिलांसाठी असलेल्या अधिकारांची माहिती करून घेणे आवश्यक आहे. महिला अधिकारांवर चर्चा करताना त्यांचे संविधानिक अधिकार आणि कायदेशिर अधिकारांवर विचार करणे क्रमप्राप्त आहे. संविधानाच्या विविध कलमांमध्ये महिलांसाठी असलेले अधिकार म्हणजे संविधानिक अधिकार होत.

• संसद आणि राज्य विधानसभेच्या विविध कायद्यांमध्ये समाविष्ट असलेले महिला संरक्षणासाठीचे कायदे पुढील प्रमाणे :-

१.घटनेतील अनुच्छेद १४ :-

महिलांना समानता, प्रतिष्ठा आणि समाजिक सन्मानाची हमी देतो. याशिवाय महिला आणि पुरुषांमधील भेदभावाला लगाम लावतो.

२.घटनेच्या अनुच्छेद १५(३) :-

राज्यांना (भारतीय संघ) महिला आणि मुलांसाठी विशेष तरतूद करण्याचा अधिकार आहे. महिलांची उन्नतीसाठी विशेष प्रावधान करणे हा यामागचा उद्देश आहे. याचप्रमाणे घटनेचा अनुच्छेद १६ (२) सर्व स्त्री आणि पुरुष या दोघांनाही समान संधी प्रदान करतो.

३.घटनेच्या कलम ३९(ए):-

नुसार, राज्यातील पुरुष आणि स्त्रियांसाठी पुरेसा उपजीविका उपलब्ध करून देणे बंधनकारक आहे. तसेच घटनेच्या कलम ३९ (डी) अनुसार पुरुष आणि महिलांना समान कामाची संधी आणि समान वेतन देणे बंधनकारक आहे.

४.याप्रमाणे कलम ३९ (ई) :-

अनुसार, महिला कामगारांच्या आरोग्याचा आणि शक्तीचा गैरवापर होत नाही हे निश्चित करणे राज्यांना आवश्यक आहे. आणि आर्थिक मजबुरीमुळे महिलांच्या शक्तीपलिकडे त्यांना कोणताही व्यवसाय करायला भाग पडायला नको.

५.घटनेचे अनुच्छेद ४२:-

नुसार, राज्य योग्य आणि मानवी कामांच्या प्रसूतीपासून बचाव करण्याची तरतूद करेल.१९६१ मध्ये महिलांच्या हितासाठी प्रसूती लाभ कायदा मंजूर झाला आहे.

६.घटनेचा अनुच्छेद ५१-अ (ई) :-

महिलांच्या सन्मानासाठी नागरिकांनी अपमानास्पद वागणूक देण्याचा त्याग करावा व हे कर्तव्य समजावे अशी शिकवण देतो. यावर अधिक स्पष्टीकरण द्यायचे झाले तर भारतीय घटनेतच महिलांच्या संरक्षणासाठी प्रभावी तरतुदी आहेत.

• भारतीय राज्यघटनेच्या कलम १४, १५,१६,३९ आणि ५१-अ च्या मूळ उद्दीष्टाला लक्षात घेता राज्यांनी अनेक महिला संरक्षणासाठी कायदे तयार केले आहेत.

१.वूमन राईट्स ऑफ प्रॉपर्टी कायदा :-

स्वातंत्र्यापूर्वी वूमन राईट्स ऑफ प्रॉपर्टी कायदा १९३७ लागू करण्यात आला होता. त्यामध्ये महिलांच्या देखरेखीचे अधिकार निश्चित करण्यात आले आहेत.

२. हिंदू वारसा कायदा :-

वूमन राईट्स ऑफ प्रॉपर्टी ॲक्ट १९३७ ला द हिंदू सक्सेन्शन ॲक्ट १९५६ द्वारा अधिग्रहित केले आहे.जेथे कलम १४ अन्वये हिंदू स्त्रियांचे मर्यादित हक्क पूर्ण मालकीत रूपांतरीत झाले. हिंदू मुलींसाठी हिंदू वारसा कायदा १९५६ अंतर्गत नुकतीच केलेल्या दुरुस्तीनुसार भागीदार /संयुक्त कुटूंबाच्या मालमत्तेत उपस्थितांचा दर्जा देण्यात आला.

३. सती (प्रतिबंध) आयोग कायदा :-

(१९८७) सती प्रथा आयोग अधिक प्रभावी प्रतिबंध प्रदान करतो. किंवा कोणत्याही सोहळयाच्या निरीक्षणाद्वारे विधवांना जिवंत जाळण्यासाठी किंवा दफन करणे कारवाईवर स्थगिती मिळवून देते.

४. हुंडाबंदी कायदा :-

हुंडा देणे व घेणे टाळण्यासाठी हुंडाबंदी कायदा १९६१ लागू करण्यात आला. या कायद्यानुसार हुंडा मागणी करणे हा दंडनीय गुन्हा आहे.

५. गर्भधारणा अधिनियम कायदा : -

गर्भधारणा अधिनियम १९७१ च्या अंतर्गत वैद्यकीय समाप्तीद्वारे, गर्भधारणेची बेकायदेशीर समाप्ती आणि स्त्री भ्रूणहत्या आणि दंड अशाप्रकारच्या संरक्षणाची तरतूद करण्यात आली आहे.

६. प्रसूती लाभ अधिनियम कायदा : -

प्रसूती लाभ अधिनियम १९६१ प्रसूतीच्या वेळी महिलांच्या रोजगाराचे संरक्षण करते आणि प्रसूती व इतर काही फायद्यांसाठी महिलांना प्रेरणा देते. प्रसूती लाभ कायदा (दुरुस्ती) अधिनियम २००७ म्हणजे मातृत्व लाभ कायदा १९६१ मध्ये दुरुस्ती होय. या कायद्यात आधीपासूनच सुधारित कायद्यातील कंत्राटी किंवा सल्लागार महिलांना लागू आहे. अंमलबजावणीच्या वेळी प्रसूतीच्या रजेवर आहेत.

७. कौटुंबिक हिंसाचारात महिलांचे संरक्षण कायदा: -

२००५ साली कौटुंबिक हिंसाचारात महिलांचे संरक्षण कायदा २००५ तयार करण्यात आला. महिलांचे हित लक्षात घेता त्यांना घरगुती हिंसा किंवा कोणत्याही प्रकारच्या हिंसाचारापासून संरक्षण देण्यासाठी हा एक व्यापक कायदा आहे. घरगुती संबंधांमध्ये महिलांवर अत्याचार होणे ही एक सामान्य घटना आहे. म्हणूनच, या कायद्यात आर्थिक हिंसा, भावनिक हिंसा, शारीरिक हिंसा इत्यादी सर्व प्रकारच्या हिंसाचाराचा समावेश आहे. या कायद्यांतर्गत महिलांना संरक्षणाची हमी आणि संरक्षणाची प्रभावीपणे काळजी घेण्याची हमी देते. या कायद्यात संरक्षण अधिकाऱ्याच्या नियुक्तीचीही तरतूद करण्यात आली आहे. या कायद्यांतर्गत जरी न्यायालयाने दिलेल्या संरक्षणाच्या काही कामांना हा गुन्हा ठरत नसला तरी ज्याद्वारे प्रभावी उपाय प्रदान केले जातात आणि नमूद केलेल्या संरक्षण ऑर्डरचे पालन न केल्यास हे चुकीच्या कृत्याबद्दल शिक्षा मानते.

८. लिंग निवडीवर निर्बंध कायदा :-

पूर्व गर्भधारणा आणि प्री-नेटल डायग्नोस्टिक तंत्रे (लिंग निवडीवर निर्बंध) कायदा (१९९४)) लिंग निवडीवर प्रतिबंध लावते. तसेच स्त्री भ्रूणहत्येसाठी कारणीभूत असलेल्या लिंग निश्चितीसाठी जन्मपूर्व निदान तंत्र प्रतिबंधित करते आणि प्रतिबंधित करत हे गैरवर्तन मानते.

९. समान वेतन कायदा : -

समान काम व समान कामांसाठी समान वेतन कायदा १९७५ पुरुष व महिला कामगार दोघांनाही समान मोबदल्याची भरपाई प्रदान करते. महिला भरती आणि सेवेच्या पदांवर तसेच लैंगिक आधारावर भेदभाव प्रतिबंधित करते.

१०. किमान वेतन कायदा :-

किमान वेतन कायदा १९४८ पुरुष किंवा महिला कामगारांमध्ये भेदभाव किंवा किमान वेतनामध्ये भेदभावास परवानगी देत नाही.

११. मुस्लिम महिला (घटस्फोटावरील हक्कांचे संरक्षण) कायदा :-

१९८६ ज्या मुस्लिम महिलांनी पतीपासून घटस्फोट घेतला किंवा ज्यांना घटस्फोट देण्यात आला अशा सर्व महिलांचे संरक्षण करते.

१२. महिलांचा लैंगिक छळ प्रतिबंध व संरक्षण कायदा :-

कामाच्या ठिकाणी महिलांचा लैंगिक छळ (प्रतिबंध व संरक्षण) कायदा २०१३ सार्वजनिक आणि खाजगी अशा दोन्ही क्षेत्रातील कामाच्या ठिकाणी महिलांना लैंगिक छळापासून संरक्षण प्रदान करते.

१३. खाणींचा कायदा :-

खाणींचा कायदा १९५२ आणि कारखाने कायदा १९४८ सायंकाळी ६ ते रात्री ७ वाजतापर्यंत कामावर ठेवण्याला प्रतिबंधित करते आणि त्यांना सुरक्षा प्रदान करते.

१४. पॉक्सो अॅक्ट :-

छोट्या मुलांचे लैंगिक शोषण आणि मुलांवरील लैंगिक अत्याचाराचे संरक्षण करण्यासाठी मुलांचे लैंगिक संरक्षण गुन्हे (पॉक्सो अॅक्ट) २०१२ लावण्यात आला. हे १८ वर्षांपेक्षा कमी वयाच्या कोणत्याही मुलास एक व्यक्ती म्हणून लैंगिक छळ आणि पोर्नोग्राफी गुन्ह्यांविषयी सांगतो व या वयाखालील मुलांना संरक्षण प्रदान करते.

१५.महिला संरक्षण कायदा :-

कौटुंबिक छळ (महिला संरक्षण) प्रतिबंधक कायदा स्त्रीला कौटुंबिक, सामाजिक, आर्थिक व शारीरिक संरक्षण देतो. हा कायदा फक्त पुरुषांविरुद्धच लागू होतो. यात अंतरिम आदेश देणे, नुकसानभरपाई देणे, संरक्षण अधिका-याची नियुक्ती करणे, भागीदारीच्या घरात राहण्याचा अधिकार, कायदेशीर व वैद्यकीय मदत देण्याची तरतूदही आहे.

१६.अश्लीलताविरोधी कायदा :-

भारतीय दंड संहितेच्या कलम २९२ ते २९४ मध्ये महिलांशी अश्लील वर्तन करणा-यांना शिक्षा देण्याची तरतूद आहे. त्याचप्रमाणे जाहिराती, पुस्तकं, चित्र आदी माध्यमांतून महिलांची विटंबना करणा-या चित्र किंवा लेखनातून अश्लीलता सादर करणा-याविरोधी कायदा १९८७ नुसार वॉरण्टशिवाय अटक करण्याचा अधिकारही आहे.

१७.बालविवाह प्रतिबंधक कायदा :-

बालविवाहाची प्रथा बंद करण्यासाठी 'बालविवाह प्रतिबंधक अधिनियम (शारदा अॅक्ट)' १९८७ मध्ये सुधारणा झाल्या आहेत. लग्नाच्या वेळी मुलीचे वय किमान १८ आणि मुलाचे वय २१ वर्षांहून कमी असल्यास शिक्षेची तरतूद आहे. हा कायदा सर्व जाती-धर्माच्या लोकांना सारखाच लागू आहे.

१८.कौटुंबिक न्यायालय कायदा :-

दाम्पत्य व कौटुंबिक कलहाची प्रकरणे एकाच ठिकाणी सोडवण्यासाठी कौटुंबिक अधिनियम १९८४ लागू करण्यात आला आहे. कुटुंब न्यायालय नसल्यास तिथल्या जिल्हा कोर्टांना कुटुंब न्यायालयाचा दर्जा देण्यात आला आहे.

१९.छेडछाड करणे गुन्हा :-

स्त्रीची अब्रू लुटणे, हात धरणे, तिच्या वस्त्रांना हात घालणे अशा प्रकारे विनयभंग करणा-यांना भारतीय दंड संहिता ३५४ खाली शिक्षेची तरतूद आहे. तसेच छेडछाड केल्याबदल भारतीय दंड संहिता कलम ५०९ अंतर्गत पोलिसांत तक्रार दाखल करता येते.

२०.मुलावर हक्क :-

एखाद्या स्त्रीचा घटस्फोट झाल्यास तिच्या पाच वर्षापर्यंतच्या मुलांना ती स्वत:जवळ ठेवू शकते. मात्र पाच वर्षांहून अधिक वयाच्या मुलांच्या बाबतीत कोर्टाचा निर्णयच बांधील असतो.

२१.लैंगिक गुन्हे :-

लैंगिक गुन्ह्यांसंबंधात भारतीय दंडसंहिता कलम ३७५ व ३७३ अनुसार कडक शिक्षा देण्यात येतात. लैंगिक प्रकरणाची सुनावणी कोर्टाच्या बंद खोलीत होते.

२२.हिंदू उत्तराधिकार :-

१९५६ मध्ये निर्माण झालेल्या हिंदू उत्तराधिकारी कायद्यानुसार महिलांना संपत्तीमध्ये व्यापक अधिकार देण्यात आले असून स्त्रीधनाचा उपभोग घेण्याचा आणि ते धन खर्च करण्याचा अनिर्बंध अधिकार स्त्रीला मिळाला आहे. हिंदू स्त्रीला एकत्र कुटुंबाच्या संपत्तीतसुद्धा वाटणी मागता येते. स्त्रीधन मिळावे म्हणून स्त्री कोर्टात खटला दाखल करू शकते. स्त्रीला मुलाप्रमाणेच वडिलोपार्जित संपत्तीमध्येही समान हक्क दिला गेलाय.

ISSN : 2278-9308
December 2023

२३.हिंदू विवाह कायदा :-

भारतीय दंड संहिता कलम १२५अनुसार स्त्रीला पोटगीची मागणी करण्याचा हक्क आहे. हिंदू विवाह कायदा १९५५ कलम २५नुसार अर्ज दाखल केल्यानंतर कोर्ट पोटगीची रक्कम देण्याचे आदेश देते. पती-पत्नीच्या वादामधे निकाल लागेपर्यंतच्या मधल्या काळातसुद्धा पत्नीच्या उदरनिर्वाहासाठी अंतरिम पोटगी रक्कम देण्याची तरतूद कायद्यात आहे.

२४.विशेष विवाह अधिनियम :-

विशेष विवाह अधिनियम १९५४च्या तरतुदीनुसार मानसिकदृष्ट्या सक्षम आणि १८ वर्षे पूर्ण झालेली स्त्री प्रेमविवाह किंवा आंतरजातीय विवाह स्वत:च्या इच्छेनुसार करू शकते. या विवाहाची नोंदणी करणे आवश्यक असून पुरुषाचे वय २१ वर्षापेक्षा अधिक असावे.

२५.महिलांच्या अटकेसंबंधी :-

महिलांना फक्त महिला पोलीस सूर्योदयानंतर आणि सूर्यास्तापूर्वी अटक करू शकतात. कुटुंबाच्या सदस्यांच्या उपस्थितीत व योग्य कारण असेल तरच स्त्रीला पोलीस ठाण्यात चौकशीसाठी बोलावता येते. स्त्रीला अटक केल्यास तिला फक्त महिला कक्षामध्येच ठेवता येते. या कायद्याअंतर्गत स्त्रियांना मिळणारे हक्क किंवा संरक्षण अधिक सक्षम होण्याकरिता २००६ साली 'कौटुंबिक हिंसाचारापासून स्त्रियांचे संरक्षण कायदा २००५' पारीत करण्यात आला. अत्याचारग्रस्त स्त्रीला लवकरात लवकर न्याय मिळावा या हेतूने या कायद्याची विशेष तरतूद करण्यात आली आहे. या कायद्यामध्ये पीडित स्त्रीला साहाय्याचे आदेश मिळविण्यासाठीची कार्यप्रणाली दिली गेली आहे. त्याशिवाय पीडित स्त्रीला तिच्या हक्क बजावणीसाठी वेगवेगळ्या कायद्याअंतर्गत निरनिराळे दावे करण्याची आता गरज राहणार नाही.

• महिलांना त्यांचे अधिकार आणि कायद्याची माहिती त्यांना असणे आवश्यक आहे :-

१. मोफत कायदेशीर मदतीचा अधिकार :-

जेव्हा एखादी महिला वकिलाशिवाय पोलिस स्टेशन किंवा न्यायालयात जाते तेव्हा तिला त्या गोष्टीची माहिती असणे आवश्यक आहे.तिला कायदेशीर मदत मिळणे आवश्यक असून तिने या अधिकाराचा योग्य वापर केला पाहिजे.

२. गोपनीयतेचा अधिकार :-

ज्या महिलेवर बलात्कार झाला आहे, तिला न्याय दंडाधिकाऱ्यासमोर उभे केल्यावर तिला खासगीरित्या बयान देण्याचा अधिकार आहे. कुठल्याही पोलीस शिपाई किंवा महिला पोलीस अधिकाऱ्याशी न बोलता हे ती करू शकते. गुन्हेगार कार्यवाही संहितेच्या कलम १६४ अन्वये, पोलिसांना बिना तणावाशिवाय पीडित व्यक्तीला गोपनीयता प्रदान करावे लागेल.

३. राईट टू शून्य एफआयआर :-

सुप्रीम कोर्टाच्या म्हणण्या नुसार बलात्कार पीडित झीरो एफआयआर अंतर्गत कोणत्याही पोलिस ठाण्यातील पोलिस तक्रार नोंदवू शकते

४. अटक करणे योग्य नाही :-

सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालानुसार सूर्यास्तानंतर आणि सूर्योदय होण्यापूर्वी एखाद्या महिलेस अटक करत येत नाही. त्या महिलेने जर गंभीर गुन्हा केला असेल तर पोलिसांनी न्याय दंडाधिकारीना तीची अटक का आवश्यक आहे हे कळवावे लागेल.

५.पोलिस स्टेशनला न बोलावण्याचा अधिकार :-

फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम १६० नुसार महिलेला चौकशीसाठी पोलिस ठाण्यात बोलावता येणार नाही. पोलीस हे महिला कॉन्स्टेबल आणि तिच्या कुटुंबातील सदस्य किंवा मित्रांच्या उपस्थितीतच चौकशी करू शकतात.

६. गोपनीयतेचा अधिकार :-

बलात्कार पीडितेची ओळख जाहीर करणे हा भारतीय दंड संहितेच्या २२८-ए अंतर्गत दंडनीय गुन्हा आहे. कोणत्याही परिस्थितीमध्ये बलात्कार पीडितेची ओळख उजागकर करता येत नाही. पोलिस किंवा प्रसार माध्यमेही पिडती महिलेचे नाव सार्वजनिक करू शकत नाही. १६ डिसेंबर २०१२ च्या रात्री झालेल्या निर्भया सामूहिक बलात्कार प्रकरणानंतर संपूर्ण देश हादरला होता.

या घटनेने बहुप्रतीक्षित कायदा म्हणजेच फौजदारी कायदा दुरुस्ती अॅक्ट २०१३ च्या माध्यमातून गुन्हेगारी कायद्याला एक नवीन आकार आणि देखावा देण्यासाठी भाग पाडले. १९ मार्च २०१३ रोजी लोकसभा आणि २१ मार्च २०१३ रोजी राज्यसभेमध्ये कायदा पारित करण्यात आला. जो भारतीय दंड संहिता, लैंगिक गुन्ह्यांसंदर्भातील कायदा

आणि पुरावा अधिनियमात १९७३ च्या कोडमध्ये सुधारणा करण्याची तरतूद आहे. अशा प्रकारे पुढील कलमा समाविष्ट करण्यात आल्या: भादंवी कलम ३५४ ए, कलम ३५४ बी, कलम ३५४ सी, कलम ३५४ डी.

अशा प्रकारे, भारतातील महिलांची सुरक्षा आणि सुरक्षा सुनिश्चित करण्यासाठी विधिमंडळाने सर्व काळजी घेतली आहे. मात्र, आज महिलांना त्यांच्यासाठी तयार करण्यात आलेल्या कायद्याची माहिती असणे, त्यांची जाणिव आणि जागृती असणे आवश्यक आहे. कायदे यंत्रणा आणि पोलिस अधिकारी यांच्या मार्फत प्रभावी अंमलबजावणीसाठी आणखी काही प्रभावी कारवाई करणे आवश्यक आहे.महिलांची आर्थिक सुरक्षा हा भारतातील महत्त्वाचा मुद्दा आहे. महिलांना अनेक प्रकारच्या निर्वाह भत्त्यांचा अधिकार आहे. ज्याद्वारे हे सुनिश्चित केले जाते की स्त्रियांनी कोणावरही अवलंबून राहू नये किंवा ते जगण्यासाठी दयनीय नसतील. महिलांचे आर्थिक स्वातंत्र्य सुनिश्चित करण्यासाठी न्यायालये आणि सरकारी यंत्रणा उपलब्ध आहेत.

लम १२५, हिंदू विवाह कायदा कलम २४, २५, विशेष विवाह कायदा कलम ३६ आणि ३७, घरगुती हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण अधिनियम कलम १८, २३, १२ आणि १८ तसेच यासह हिंदू दत्तक व देखभाल कायदा १९५६सारखे कायदे महिलांना आर्थिक शोषण आणि हिंसाचाराच्या इतर प्रकारांपासून संरक्षण देण्यासाठी आहेत. आमची न्यायालयेही महिलांना न्याय मिळवून देण्यासाठी अथक प्रयत्न करीत आहेत.

संदर्भ ग्रंथ :-

१. महिला अधिकार व मानवाधिकार, ममता महाजन,ISBN:९७८९३८०१८३३७४, ९३८०१८३३७२,हिंदी, २०११.
२.महिला विषयीचे कायदे,प्रा.वि.पु.शिंत्रे,ISBN-९७८९३८६६२८५३४,राजहंस प्रकाशन,२०१९.
३. महिला व बालविकास कायदे,प्रा.अमीर शेख,प्राइम प्रकाशन,२०२१.
४.घरेलू हिंसा से महिलाओका संरक्षण अधिनियम,२००५,बी.एस.खेतरपाल,पूजा खेतरपाल,पूजा लॉ हाउस,इन्दोर,२०२२.
५. https://womenchild.maharashtra.gov.in/contentmi/innerpage/important-acts-ma.php
६. https://onlinenewsfeed.in/pratyek-stri-sathi-**18**-kayde/
७. https://roundtableindia.co.in/Marathi/?p=**1504**